

Předškolní vzdělávání očima rodičovské veřejnosti

Eva Šmelová

Abstrakt: Příspěvek seznamuje s výsledky průzkumu, který zkoumá názory a očekávání rodičovské veřejnosti od předškolního vzdělávání v podmínkách dnešní mateřské školy. Současně sleduje, do jaké míry jsou tyto představy a očekávání v souladu se záměrem předškolního vzdělávání v pojetí Rámcového programu pro předškolní vzdělávání.

Klíčová slova: rodina, rodičovská veřejnost, předškolní vzdělávání, mateřská škola, dítě předškolního věku, předškolní pedagog, školní vzdělávací program

Abstract: The contribution presents results of a survey which deals with parents' opinions and expectations to pre-school education in conditions of today's kindergartens. At the same time, it is focused on how these opinions and expectations are in line with the intention of pre-school education in conception of General Programme for Pre-school Education.

Key words: family, parents, pre-school education, kindergarten, pre-school aged child, pre-school teacher, educational programme

Mateřská škola do roku 1989 představovala důležitý nástroj pro dosahování společenských cílů, které byly často preferovány před zájmy dítěte. Důležité místo zaujímal příprava dětí na školu s jednoznačným vymezením požadavků na vědomosti, dovednosti a návyky, a to bez zřetele k individuálním zvláštnostem dítěte. Takto pojatý přístup se odrážel i do vzájemného vztahu rodiny a školy. Rodina nebyla pro školu partnerem, musela se podřizovat požadavkům mateřské školy.

Po roce 1989 se postupně kvalitativně mění vztah rodiny a školy i samotné požadavky na předškolní vzdělávání. Mateřské školy dnes musí rodiče vnímat jako své zákazníky, kterým nabízejí své služby, tj. předškolní vzdělávání. Pokud chce být škola konkurenceschopna, musí nabízet služby v požadované kvalitě, vycházet z požadavků rodičů, umět pružně reagovat apod. (Prášilová, 2004)

Rámcový program pro předškolní vzdělávání (dále RVP PV) vychází z následujících principů, které jsou v souladu s požadavky současné kurikulární reformy, a to tak, aby:

- akceptoval přirozená vývojová *specifika dětí předškolního věku* a důsledně je promítal do obsahu, forem a metod jejich vzdělávání;

- umožňoval rozvoj a vzdělávání *každého jednotlivého dítěte v rozsahu jeho individuálních možností a potřeb*;
- se zaměřoval na vytváření *základů klíčových kompetencí* dosažitelných v etapě předškolního vzdělávání;
- definoval *kvalitu předškolního vzdělávání* z hlediska cílů vzdělávání, podmínek, obsahu i výsledků, které má přinášet;
- zajišťoval *srovnatelnou pedagogickou účinnost* vzdělávacích programů vytvářených a poskytovaných jednotlivými mateřskými školami;
- vytvářel prostor pro *rozvoj různých programů a koncepcí* i pro individuální profilaci každé mateřské školy;
- umožňoval mateřským školám využívat *různých forem i metod* vzdělávání a *příspěvat vzdělávání konkrétním regionálním i místním podmínkám, možnostem a potřebám*;
- poskytoval *rámcová kritéria* využitelná pro *vnitřní i vnější evaluaci* mateřské školy i poskytovaného vzdělávání. (RVP PV, 2004, s. 4)

Koncepce předškolního vzdělávání ukazuje cestu, kterou se má předškolní vzdělávání ubírat. Dítě si má od útlého věku osvojovat základy klíčových kompetencí a získávat předpoklady pro celoživotní vzdělávání, které mu umožní uplatnit se v současné společnosti.

Odpovídá současná koncepce předškolního vzdělávání požadavkům a očekáváním rodičů?

Tato otázka vedla k realizaci průzkumu, jehož cílem bylo zjistit, jak naplňují mateřské školy očekávání dnešních rodičů. Současně bylo sledováno, jak tato očekávání a představy korespondují s RVP PV. Prostřednictvím dotazníků bylo osloveno celkem 430 rodin z různých regionů ČR.

Otázky jsou rozčleněny do pěti dimenzí s následujícím zaměřením:

1. důvod docházky dítěte do mateřské školy;
2. skutečnosti ovlivňující výběr mateřské školy;
3. konkrétní očekávání rodičů od mateřské školy;
4. přínos mateřské školy z pohledu rodičů;
5. požadavky rodičů na osobnost předškolního pedagoga.

Každá rodina je jiná, má jiné hodnoty i potřeby. Pedagog se setkává s rodiči, kteří si nepřejí nebo z časových důvodů nemají zájem o užší spolupráci. Na druhé straně je řada rodičů, kteří chtějí být každodenně informováni, vědět, jak prožilo jejich dítě den v mateřské škole, mají zájem o schůzky, společné akce apod. Učitelky mateřských škol tak musí být připravené pracovat s rodiči, kteří pomoc při výchově svých dětí vyhledávají a vyžadují, ale i s rodiči, kteří nejeví o tuto spolupráci zájem.

Co tedy očekávají rodiče od současné mateřské školy? Jak si představují pedagoga pro své dítě?

Odpovědi můžeme nalézt v následujícím vyhodnocení:

1. Důvod docházky dítěte do mateřské školy

Celkem 72 % rodičů uvádí jako hlavní důvod docházky dítěte do mateřské školy potřebu dětského kolektivu, 23 % rodičů dává své dítě do mateřské školy, neboť musí jít do zaměstnání. Mezi další důvody patřil požadavek, aby se dítě seznámilo se svými budoucími spolužáky, aby bylo dobře připravené na vstup do školy, učilo se poznávat nové věci. Rodiče dětí se zdravotním znevýhodněním a zdravotním postižením spatřují v mateřské škole důležitého pomocníka při výchově a též v zajištění odborné péče. Současně oceňují možnost integrace dítěte do běžné mateřské školy.

2. Skutečnosti ovlivňující výběr mateřské školy

Rodiče měli možnost volit a stanovit prioritu v následujících ukazatelích:

- poloha mateřské školy (vzhledem k blízkosti bydliště);
- pěkné prostředí;
- kvalitní pedagogický sbor;
- velké množství různých aktivit;
- pěkný přístup k dětem;
- jiné.

Tabulka 1: *Kritéria výběru mateřské školky*

Pořadí (v %)	1	2	3	4	5	celkem
a) poloha mateřské školy	33	8	11	14	34	100
b) pěkné prostředí	8	13	16	45	17	100
c) kvalitní pedagogický sbor	30	28	21	15	6	100
d) velké množství různých aktivit	14	24	22	13	27	100
e) pěkný přístup k dětem	33	31	20	10	6	100

Z tabulky vidíme, že pro rodiče hraje významnou roli při výběru mateřské školy pěkný přístup k dětem, kvalitní pedagogický sbor a poloha mateřské školy vzhledem k blízkosti bydliště.

V rámci volných odpovědí uváděli rodiče také, že podstatnou roli hraje i provoz mateřské školy, který vychází z požadavků rodičů a podmínek regionu. Mateřskou školu volili rodiče i na základě referencí, na doporučení svých známých, na základě vlastní zkušenosti. Objevovaly se ale i odpovědi typu: „V obci je pouze jedna mateřská škola, nemáme jinou volbu.“

Před přihlášením dítěte do mateřské školy se rodiče v 50 % zajímali blíže o její kvalitu, 41 % mateřskou školu již znalo a pouze v 9 % se rodiče blíže o práci školy nezajímali, neboť „neměli stejně jinou volbu“.

3. Konkrétní očekávání rodičů od mateřské školy

Mezi nejčastější odpovědi patřily následující:

- příprava na vstup do ZŠ;
- celkový rozvoj dítěte;
- kolektiv vrstevníků;
- atraktivní a zajímavá náplň (hra na flétnu, výuka cizích jazyků apod.);
- pomoc při výchově dětí;
- pěkný přístup k dětem;
- šťastné dítě, které se do mateřské školy těší.

Celkem 83 % rodičů považuje mateřskou školu za instituci, která by měla poskytovat nejenom péči, ale spolupodílet se i na celkovém rozvoji dítěte. Pouze 14 % rodičů spatřuje jako prvořadou péči o dítě.

Dle názoru rodičů (64 %) by v mateřské škole měly převažovat volné hry, ale nemělo by být zapomínáno ani na řízené učení. Zhruba 20 % rodičů se domnívá, že stěžejní úlohu by měly mít činnosti řízené učitelkou, „*neboť s učením je třeba začít co nejdříve*“. V mateřské škole by měla převládat mírná výchova s jasnými pravidly (85 %), v 8 % jsou rodiče zastánci velmi mírné výchovy a v 7 % výchovy přísné.

Dnešní mateřské školy se stále více otevírají rodičovské veřejnosti. Celkem 40 % rodičů uvádí, že mají dostatečnou možnost spolupodílet se na činnosti školy, 11 % by uvítalo širší prostor pro spolupráci a spolupodílení se na akcích školy. Zhruba 49 % rodičů neumělo míru spolupráce a možnosti zasahovat do dění školy posoudit. Rodičům ale chybí někdy vstřícnost ze strany školy při řešení výchovných problémů.

4. Přínos mateřské školy z pohledu rodičů

Rodiče v práci mateřské školy nejvíce oceňují kvalitní vzdělávací program, individuální přístup k dítěti a pěkné vybavení mateřské školy.

Celkem 88 % rodičů bylo seznámeno se vzdělávacím programem školy. Vytváření a úroveň školních vzdělávacích programů považují rodiče v 84 % za důležitou, a to z hlediska systematické práce s dětmi. Zhruba 15 % rodičů uvedlo, že význam plánování v mateřské škole neumí posoudit. Pouze 1 % rodičů se domnívá, že plánování do mateřské školy nepatří.

Mateřské školy od roku 2001 pracují s RVP PV a vytvářejí si své vlastní vzdělávací programy, které jsou specifické, vycházejí z podmínek konkrétní školy, mají prostor pro úzkou spolupráci s rodinou. Současně by měly prezentovat vzdělávací nabídku, která bude odpovídat nejenom potřebám dítěte předškolního věku, ale i představám a požadavkům rodičů. Z uvedených odpovědí je zřejmé, že předškolní pedagogové si dobře uvědomují, jak důležitou roli hraje informovanost rodičovské veřejnosti, což přirozeně souvisí i s existenční otázkou a konkurenceschopností školy, a to zejména v mís-

tech, kde je mateřských škol více. Z toho přirozeně vyplývá tak vysoké procento rodičů, kteří byli seznámeni se školním vzdělávacím programem, jeho významem a nabídkou vzdělávacích aktivit školy.

5. Požadavky rodičů na osobnost předškolního pedagoga

Celkem 87 % rodičů se domnívá, že dosažená úroveň vzdělání pedagoga má významný vliv na kvalitu jeho pedagogické práce, 7 % rodičů uvádí, že tuto skutečnost nedokáže posoudit, 6 % rodičů považuje za důležitou lásku k dítěti, ne vzdělání učitelky.

Celkem 58 % rodičů je toho názoru, že pedagog mateřské školy by měl mít středoškolské vzdělání nebo vyšší odborné vzdělání, 35 % rodičů se přiklání k vysokoškolskému vzdělání (27 % – Bc, 8 % – Mgr.), 7 % rodičů považuje vzdělání učitelky mateřské školy za zcela nepodstatné. „*Co pomůže titul, když nebude mít ráda děti.*“

Rodiče u učitelek svého dítěte nejvíce oceňují pěkný vztah k dítěti, dobrou znalost dítěte, odpovídající morální chování a uplatňování nových přístupů ve vzdělávání.

Z uvedeného vyplývá, že rodiče ne vždy vnímají nezbytnou vazbu mezi odborností a láskou pedagoga k dětem. Nedoceňují tak skutečnost, že dnešní pedagog potřebuje pro svoji profesi nové kompetence. Současná pedagogická praxe klade na odbornost učitele mateřské školy vyšší požadavky. Dnešní pedagog musí být schopen integrovat a pracovat s dětmi s různými handicap, s dětmi z odlišného kulturního a jazykového prostředí. Musí být schopen vytvářet vlastní školní programy, které budou respektovat regionální i místní podmínky, budou vycházet z podmínek konkrétní školy i potřeb klientů, ale také umět odborně koncipovat specifické individuální programy pro děti apod. V dalším výčtu nechybí celá řada požadavků, které souvisejí například s právní subjektivitou škol. To vše vyžaduje profesní kompetence vyšší úrovně a nových kvalit, které ale rodiče zcela samozřejmě požadují, přesto stále dostatečně nedoceňují vysokoškolské vzdělávání předškolních pedagogů.

Pokud měli rodiče celkově hodnotit úroveň předškolního vzdělávání, 32 % se přiklání k názoru, že současné předškolní vzdělávání je na velmi dobré úrovni, 62 % na dobré úrovni, 5 % hodnotí tuto oblast spíše jako slabší. Pouze 1 % rodičů se domnívá, že současné předškolní vzdělávání je na nízké úrovni.

Jak si tedy dnešní rodič představuje mateřskou školu?

Rodiče považují mateřskou školu za důležitou instituci, která by se měla spolupodílet na výchově a celkovém rozvoji jejich dítěte a dítě připravit pro vstup do školy. Měla by být pro dítě přitažlivou, a to z pohledu pěkného

vztahu, svými atraktivními nabídkami, bohatým socializačním prostředím, v němž dítě prožívá pocit štěstí a uspokojení. Mateřská škola by měla zajišťovat všestranný rozvoj dítěte. Učitelky by měly být odbornice na předškolní vzdělávání se středoškolským, popřípadě vysokoškolským vzděláním. Předškolní pedagog by měl být osobností, která má nejenom odpovídající úroveň vzdělání, ale i pěkný vztah k dětem, zájem o dítě, vstřícný vztah ke spolupráci s rodinou.

Uvedená očekávání odpovídají možnostem praxe. RVP PV pro jejich naplňování vytváří optimální podmínky. Přesto je třeba neopomíjet, že školy mají a vždy budou mít různou kvalitu a ne vždy bude možné splnit očekávání všech rodičů podle jejich představ.

Nové reformy na jedné straně dávají pedagogům prostor pro větší flexibilitu, na straně druhé ale vyžadují jejich aktivnější účast při rozhodovacích procesech a větší odpovědnost za výsledky vlastní práce. Mateřská škola by měla být centrem změn. Snaha o neustálé zdokonalování se musí přizpůsobovat perspektivě. Uvedené snahy musí mít charakter systémového přístupu, představovat řízený dlouhodobý proces.

Vzdělávací cíle by měly být odrazem poslání školy. Mateřská škola se tak spolupodílí na všestranném rozvoji osobnosti dítěte, a to s respektováním jeho potřeb a zájmů. Musí ale i evokovat profesionální rozvoj předškolního pedagoga a současně naplňovat potřeby společnosti, v němž působí.

Príspevek byl připraven pro konferenci Proměny pedagogiky, kterou pořádala Česká pedagogická společnost a Pedagogická fakulta UK v Praze dne 3. a 4. února 2005.

Literatura

- PRAŠILOVÁ, M. *Projektování v mateřské škole*. Olomouc: Hanex, 2004. ISBN 80-85783-44-4.
- ŠMELOVÁ, E. Tvorba školního vzdělávacího programu a didaktické kompetence pedagoga MŠ. *Acta Humanica*, 2004, č. 1, s. 101–108. ISSN 1336-5126.
- ŠMELOVÁ, E. Ředitelky vybírají pracovníky do MŠ. *Informatorium 3–8*, 2004, roč. XI, č. 5. ISSN 1210-7506.
- ŠVECOVÁ, J., VAŠUTOVÁ, J. *Problémy učitelské profese ve světě*. Praha: PdF Univerzity Karlovy, 1997.
- Rámcový program pro předškolní vzdělávání*. (2004) Dostupné na: <http://www.msmt.cz>

ŠMELOVÁ, E. Předškolní vzdělávání očima rodičovské veřejnosti. *Pedagogická orientace* 2005, č. 1, s. 52–57. ISSN 1211-4669.

Adresa autorky: PhDr. Eva Šmelová, Ph.D., katedra primární pedagogiky, PdF UP Olomouc, Žižkovo nám. 5, 771 40 Olomouc, SmelovaEva@seznam.cz